

4. Golovakha, E. & Gorbachyk, A. (2010). *Trends of Social Changes in Ukraine and Europe: according to results of «European Social Research» 2005–2009*. Kyiv: Institute of Sociology of National Academy of Sciences of Ukraine (in Ukr.).
5. Wilson, E. (2004). *The Ukrainians: An Unexpected Nation*. Kyiv: Publishing House «K.I.S.» (in Ukr.).
6. Stepyko, M. T. (2011). *Ukrainian identity: phenomenon and foundations of formation*. Kyiv: National Institute for Strategic Studies (in Ukr.).
7. M. V. Ptoukha Institute for Demography and Social Studies of the NAS of Ukraine. *Publications*. Retrieved from <http://www.idss.org.ua/public.html> (in Ukr.).
8. Razumnyy, M., & Andrusiv, V. (2010). Formation of national identity as a priority of security policy. *Politychnyy menedzhment (Political management)*, 3, 116–126 (in Ukr.).
9. *Which direction of foreign policy should be of priority for Ukraine? (dynamics, 2002-2012)*. Retrieved from http://razumkov.org.ua/ukr/poll.php?poll_id=305. [in Ukrainian]

УДК 323.1 (477)

Самойлов О. О.*,
бакалавр з політології,
Східноукраїнський національний університет
імені Володимира Даля,
Луганськ, Україна. olesam121@mail.ru

ПРЯМА ДЕМОКРАТІЯ НА МІСЦЕВОМУ РІВНІ ЯК МЕХАНІЗМ ПОЛІТИЧНОГО НАЦІОТВОРЕННЯ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ

Анотація. Запропоновано та проаналізовано механізм самоорганізації громад на рівні місцевого самоврядування для творення української політичної нації.

Ключові слова: політична нація, самоорганізація, ОСББ, місцеве самоврядування, пряма демократія.

Аннотация. Предложен и проанализирован механизм самоорганизации населения на уровне местного самоуправления для создания украинской политической нации.

Ключевые слова: политическая нация, самоорганизация, ОСМД, местное самоуправление, прямая демократия.

Abstract. It is proposed and analyzed the mechanism of self-organization of community at the local government level to create the Ukrainian political nation.

Key words: political nation, self-organization, condominiums, local government, direct democracy.

Постановка проблеми. Сучасне українське суспільство поступово стає політично активнішим і дедалі більше залучається до суспільно-політичного процесу сьогодення. Прикладом того є справи Оксани Макар і сім'ї Павличенків, а також т. зв. Податковий майдан тощо. Наведені вище події об'єднали доволі велику кількість громадян України, незалежно від регіону їх мешкання, закладаючи тим самим передумови створення української політичної нації. Тому актуальність даної статті зумовлена посиленням процесу самоорганізації громадян як дієвого способу творення модерної української політичної нації.

Однак ці процеси є ще доволі розосередженими та не завжди отримували очікуваний результат, головне — за браком у громади досвіду та відсутності в неї чітких механізмів захисту їх прав. Тож потреба у дієвому механізмі самоорганізації громад, яка б мала системний характер із чітко визначеними методикою дій і загальними принципами додає додаткової актуальності даному дослідженню. Окрім

* Samoilov O. O., Bachelor on Political Sciences, East-Slave National University named after Vladimir Dahl, Lugansk, Ukraine. olesam121@mail.ru

того, створення такого механізму дає можливість пришвидшити процес політичного націотворення в Україні.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. Дослідженню питання українського націотворення, впливу культури та інших чинників на цей процес, а також міжнаціональним конфліктам свої праці присвячували А. Свідзинський, Г. Касьянов, Д. Донцов, В. Липинський, О. Картунов та ін. Але майже не висвітленим залишається практичний механізм українського політичного націотворення.

Мета статті — опрацювання механізму, який би забезпечив політичне єднання усіх громадян України в одну націю на основі спільної політичної культури.

Основні результати дослідження. В Україні завжди дуже гострою була проблема формування національної ідеї та ідентичності. Передусім це зумовлено існуванням різних, навіть протилежних, підходів до розуміння самого терміна «нація». Частина вітчизняних дослідників розглядали націю як етнічну спільноту, об'єднану мовою, культурою тощо. Інша частина — як політичну, яку об'єднують не стільки спільне етнічне походження чи культурна складова (хоча, звичайно, вони теж наявні), скільки бажання створення й збереження Української держави.

Мобілізаційним чинником у першій моделі виступає ірраціональна складова — любов до Батьківщини як сукупності певних традицій, мови, культури. Така модель, однак, має кілька суттєвих вад. Перша окреслена українською дослідницею О. Новаковою і складається з неусвідомленої любові до батьківщини, почуттів безкорисливих і пов'язаних із місцем народження. Така неусвідомлена любов, на думку Новакової, може сприяти великим, але короткочасним справам та не придатна для постійних зусиль народу. Вона може зберегти державу в хвилину небезпеки, але може дозволити полишити її напризволяще в мирний час [1, 164]. Другим чинником тут є те, що нація прагне більше до культурної автономії та розвитку, навіть незалежності — на цій підставі, що часто може слугувати підвищеним рівнем конфліктності для держави, на території якої є такі нації. Прикладом можуть слугувати курди в Туреччині й Сирії, каталонці в Іспанії, чеченці в Росії тощо.

Мобілізаційним чинником другої моделі є раціональна складова. Тут люди сприймають націю як мешканців певної держави із усталеним порядком існування й прагнуть боронити державу не як якусь сакральну цінність, а як сукупність цілком конкретних правових норм — звичного й комфортного рівня життя для її мешканців. О. Новакова основною рисою цієї моделі називає те, що люди починають бачити взаємозв'язок між власним благополуччям і процвітанням держави, усвідомлюючи, що лад саме цієї держави допомагає їм досягти добробуту [1, с. 164]. Тобто тут уже важливішим є фактор не об'єктивний (місце народження та культурна приналежність), а суб'єктивний — бажання та прагнення індивіда до життя в цій державі та за цих умов, а також прагнення поліпшити країну проживання з метою піднесення власного добробуту.

Окрім того, як слушно зазначає А. В. Свідзинський, «з'ясувалося, що вирішальне значення для етнічної самоідентифікації людини має внутрішній вольовий акт, яким вона відносить себе до певного етносу, зважаючи інтуїтивно всі об'єктивні та суб'єктивні чинники» [2]. Цим, до речі, і пояснюються наявність таких модерних націй як, скажімо, канадці чи американці (мешканці США). При цьому їхнє існування — доконаний факт, і американець чітко відокремлює себе від англійця, хоча етнічно це споріднені спільноти.

Також А. В. Свідзинський зазначає, що важливим чинником націотворення є культура як сукупність певних цінностей. Отже, для створення української єдиної політичної нації слід створити єдину політичну культуру та набір цінностей, який би тісно був пов'язаний із фактом існування саме України. На практиці така мо-

дель, яка ґрунтується на принципі «American dream», змогла створити американську політичну націю. Аналогічні принципи застосовувалися й у Швейцарії — нині, незважаючи на те, що її території населяють чотири різні нації, ця держава є єдиною культурно, бо об'єднана принципом народовладдя.

Створити ж єдину культуру в Україні можна зусиллями всіх громадян або їхньої абсолютної більшості до активної участі в політиці. Адже політична нація неможлива без політичної участі. Не можна не погодитися з думкою українського політолога, керівника Центру політичних досліджень А. Романюка, що поняття «політична участь» характеризує індивідуальну практичну дію громадянина в політичній сфері та є ключовим компонентом механізмів функціонування демократичної системи. Їй притаманний свідомий характер, вона має бути спрямована на досягнення певної мети чи отримання певних результатів. Політичній участі також притаманна повторюваність у часі, тобто нею не можуть вважатися одноразові дії» [3, с. 44]. Цікавою є позиція українського дослідника Г. Касьянова, який стверджував, що для існування нації потрібна ціла низка суб'єктивних факторів, зокрема колективна солідарність, почуття спільності, національна свідомість, що, на нашу думку, легко забезпечується за рахунок збільшення політичної активності громадян [4, с. 55.].

Утім, як зазначає у своїй праці «Проблеми громадянської компетентності» американський дослідник Р. Даль, навіть у країнах сталої демократії «лише незначна частина громадян серйозно цікавиться політикою (...), ще менша кількість бере участь у політичному житті» [5]. Цей феномен, на нашу думку, пояснюється відсутністю мотивації (зацікавленості) в активній участі в політиці з боку населення. Постає питання збільшення такого інтересу серед українських громадян. Але всі такі спроби, і не лише в Україні, зазнавали фіаско за рахунок їх вертикальності — держава наявними механізмами намагалася стимулювати населення, але нічого путнього не виходило, здебільшого із причини нерозуміння у людей потреби такої участі.

Розв'язанням цієї проблеми може стати система прямої демократії, яку цілком можливо впровадити на місцевому рівні й підґрунтям для якої може стати вже наявний в Україні інститут самоорганізації громадян — ОСББ.

Є загальновідомим, що людина завжди активно реагує лише на ті виклики й фактори, які її безпосередньо зачіпають. Тому логічно було б творення української модерної нації починати із творення такої системи координат, яка примушувала б активізуватися всіх громадян на однакових умовах. Ця однаковість умов і засобів реакції має створити спільне культурне поле та, як наслідок, остаточно об'єднати українців у єдину, чітко зорганізовано спільноту по всій території держави.

Для забезпечення цього процесу активного націотворення необхідно повернутися до принципів класичного лібералізму — обмеження ролі держави лише встановленням «правил гри» для суспільства, повернення до концепції «нічного сторожа» на рівні місцевого самоврядування. Функції вирішення питань місцевого рівня звести до повноважень місцевих громад — до рівня ОСББ (у селах і селищах — до ради вулиць тощо). Це забезпечить принцип, описаний Аристотелем, що «число громадян слід обмежити так, щоб вони знали один одного», бо тільки така система максимально зменшує можливість корупції та зловживання владою, оскільки всі знають, хто відповідальний за той чи той процес і до кого слід звертатись у разі негараздів [6].

Тобто йдеться про передання повноважень місцевих рад депутатів до нового інституту громадянського суспільства — ОСББ як органу самоорганізації населення з метою вирішення різноманітних питань локального значення. Отже, усі

«побутові» проблеми розв'язуватимуться не державними органами (ЖКГ тощо), а інститутом громадянського суспільства — «радою будинків», «радою районів» і т. ін. Місцеві адміністрації та самоврядування як дотеперішні органи самоорганізації громади також втратили б свою актуальність. Пропонується система, за якої люди б самі, на нараді ОСББ або більшого органу — системи ОСББ (кварталу, куреня, вулиці — назв може бути безліч) — вирішували, як, де і хто ремонтуватиме дороги, влаштуватиме парк тощо, оскільки місцеве самоврядування вже давно в Україні не виконує покладених на нього функцій. Так, наприклад, мерія Черкас пропонує громадянам співфінансувати ремонт доріг, тобто фактично профінансувати його ще раз (уперше — податком на утримання місцевого самоврядування та виконання його функцій, удруге — додатково) [7].

Окрім того, відмова від місцевих рад депутатів як органу самоврядування прискорило б і процес ухвалення місцевих ініціатив громад, оскільки усувається посередник у вигляді місцевої ради в процесі здійснення громадою своєї влади. Бо згідно зі ст. 9 Закону України «Про органи місцевого самоврядування» ініціатива громади додатково розглядається сесією депутатів місцевої ради й може бути відхилена [8], тоді як за системи ОСББ за наявності ініціативи з боку більшості громади рішення втілюється у життя. ОДА, які сьогодні в Україні дублюють функції місцевого самоврядування, з погляду автора, також мали б бути усуненими із системи державного управління, оскільки головна роль держави — законодавство (встановлення «правил гри») — має виконуватися парламентом, а дотримання за виконанням цих рішень покладається на державні наглядові органи. Така організація управління на місцевому рівні призведе до спрощення системи, а, отже, й до піднесення її ефективності, а також заощадить державні кошти. Також ця модель виконує завдання, яке було поставлене на початку — створення чітко зорганізованої системи самоорганізації громадян, що ґрунтуватиметься на спільних політичних принципах і засадах, тим самим забезпечуючи єдину політичну культуру для подальшого активного становлення української політичної нації.

Запропонована схема організації участі громадян доволі проста: мешканці будинку обирають відповідальну особу, якій доручають скласти план розвитку громади (як перспективний) і план (на квартал або півроку) з розв'язання певних побутових проблем, наявних у даній громаді. Після складання план виноситься головою цього будинку на обговорення та затвердження громади. У разі затвердження — формується бюджет цих заходів, а голова бере на себе повну організацію здійснення затвердженого плану. У разі, якщо проблема є глобальною (наприклад, будівництво лікарні у районі чи дороги), тобто такою, яку не можна вирішити загальними зборами усіх зацікавлених мешканців громади (у зв'язку із завеликою кількістю цих мешканців), то проводяться загальні збори голів цього району, які, отримавши мандат і настанови від своїх громадян, ухвалюють те чи інше рішення, яке потім презентують перед громадою.

Така система організації спрямована на виконання відразу таких кількох функцій:

1) максимально внеможливує розкрадання коштів громади, оскільки процес формування бюджету того чи іншого проекту є прозорим і відповідальність лежить на голові, який постійно перебуває серед своєї громади і є відкритим для неї;

2) забезпечує пряму демократію — більшість членів ОСББ ухвалює те чи інше рішення і тим долучається до управління і певною мірою відповідальності. Це підтверджують дослідження американського соціолога Д. МакГрегора — психологічний аспект участі в керуванні додає індивідові почуття важливості й підвищує його відповідальність у втіленні прийнятого рішення [9];

3) стимулює розвиток конкуренції на ринку надання послуг, оскільки голови будуть зацікавлені в отриманні якісних послуг за найнижчою ціною. Зростання

кількості підприємств має привести і до зростання кількості робочих місць та, відповідно, добробуту населення.

У свою чергу, зростання рівня добробуту має призвести до усвідомлення усіма громадянами необхідності збереження України як незалежної держави, оскільки саме її існування забезпечує той рівень комфорту та соціальних стандартів і загалом життєвого ладу, яких прагне більшість громадян. Тим самим здійснюється вже згадуваний тип «раціонального патріотизму» О. Новакової.

Ще одним важливим фактором для створення спільного культурного поля в Україні є запровадження єдиної інформаційної системи. Для активної діяльності, мобілізації громади потрібні й засоби інформаційного впливу, перш за все — газети чи т. зв. «агітки», які б містили актуальні для тієї чи іншої ОСББ (або їхньої кооперації) проблеми та впливали б локально — на обмежену, але чітко визначену аудиторію. Цей процес, проаналізований Е. Тофлером у його праці «Третя хвиля», має назву «демасифікації ЗМІ» і означає звуження тієї тематики, яку висвітлюють ЗМІ [10]. Зокрема, науковець зазначав, що «з появою цієї нової швидкої, дешевої преси кожна організація, спільнота, релігійна група чи групка можуть дозволити собі мати свій друкований орган», але «значення Третьої хвилі в комунікації не зводиться лише до друку», а й до радіостанцій тощо [10].

У контексті створення локального, для кожного ОСББ свого, засобу інформування населення такий тип інформації матиме неймовірно високу ефективність за рахунок двох моментів: по-перше, актуальності проблеми для кожного члена ОСББ чи кооперації ОСББ, а по-друге — високого рівня довіри до джерела інформації. Тобто за наявності протилежних думок в інформаційному просторі даної місцевості громадянин сприйме за правдиву інформацію, надану йому з боку ОСББ, оскільки він сам був залучений у процес її отримання. Наприклад, завдяки коротким листівкам і зборам громад кількох ОСББ у Луганську було закрито бетонний завод і призупинено діяльність крейдового [6].

Запровадження даної системи по всій країні значно прискорить і процес взаємної інтеграції на основі спільних цінностей — політичної й соціальної свободи, прагнення до якої завжди було притаманне українцям. Українська політична традиція завжди намагалася створити державу, яка б абсолютно не обмежувала індивідуальної свободи та прав громадян. І найперше: така держава має не втручатися до справ економічних, оскільки саме персональні економічні категорії (майно, гроші тощо) є запорукою індивідуальної свободи. За такого устрою державний апарат був відносно слабким, але зростала роль зібрань громадян як різновиду прямого народовладдя. Це і Віче в Київській Русі, і козацькі збори в часи Козаччини та вільні громади за часів Нестора Махна. До речі, діяльність саме Нестора Івановича та підтримка її серед українського селянства доводить прагнення українців до найвищого ступеня індивідуальної свободи, підкріпленого правом власності (в даному разі на землю).

Висновки. Нова система самоорганізації населення приведе до створення української модерної політичної нації шляхом забезпечення низки вимог. По-перше, пряме народовладдя, яке створить спільну культурну цінність для усіх громадян — політичну й соціальну свободу; єдиний та мобільний інформаційний простір із високим рівнем легітимності, який дозволить забезпечити швидку культурну взаємної інтеграцію усіх громадян України. Цей механізм самоорганізації забезпечує об'єднання громадян за горизонтальним (між собою), а не вертикальним (за вказівкою «згори») принципом. Що в свою чергу усуває причину, яка гальмує політичне націотворення в Україні протягом її існування і яка була означена ще М. Драгомановим — політична нація «не може бути там, де приймаються адміністративні заходи для надання переваг якій би то не було ознаці однієї етнографіч-

ної народності, тобто де поняття про державу змішується з поняттям про народність, там немає й умов для утворення і політичної національності. Саме там державна єдність послаблюється самими заходами, які мають метою посилити та утворити цю єдність» [4].

По-друге, дана модель самоорганізації забезпечує чітку структурованість громади, її взаємовідповідальність, політичну активність і ініціативність, які є основними ознаками її консолідованості та дієвості. По-третє, запропонований автором механізм має створити таку систему державного ладу, зокрема й на рівні місцевого самоврядування, яка забезпечить максимальне зростання добробуту громадян і тим самим зацікавить їх в існуванні незалежної України. А отже, будуть забезпечені не тільки об'єктивні показники нації (спільна культура, територія тощо), а й суб'єктивний — усвідомлення кожним окремих громадянином себе частиною єдиного українського культурно-політичного простору, що є набагато важливішим за решту ознак нації.

У цьому контексті перспективною видається подальша наукова розробка різних контекстів зазначеної проблематики.

Литература

1. Новакова О. В. Політична модернізація та розвиток демократичних процесів в Україні: Монографія / О. В. Новакова — Луганськ: Вид-во СЛУ ім. В. Даля, 2006. — 216 с.
2. Свідзинський А. Самоорганізація і культура [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://dsl.sf.ukrtel.net/biblio/index.php?a_id=1&r_id=3&t_f=kultu/cik/cik.txt20
3. Романюк А. Порівняльний аналіз основних форм політичної участі громадян країн західної Європи / А. Романюк // Віче. — 2008. — № 1. — С. 44—47.
4. Касьянов Г. В. Теорії нації та націоналізму: Монографія / Касьянов Г. В. — К.: Либідь, 1999. — 352 с.
5. Даль Р. Проблемы гражданской компетентности [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.gumer.info/bibliotek_Buks/Polit/dal/pr_gra.php
6. Аристотель. Политика: Сочинения: В 4 т. Т. 4. — М.: Мысль, 1983. — 381 с.
7. Мерія Черкас пропонує мешканцям співфінансувати ремонт доріг : Народ UA [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://narodua.com/sotsium/>
8. Про місцеве самоврядування: Закон України від 21.05.1997 р. № 280/97-ВР // Відомості Верховної Ради України. — 1997. — № 24. — Ст. 170.
9. McGregor, D. Human Side of Enterprise : 25th Anniversary Printing (ed. 1960). — New York: McGraw-Hill, 1985. — 246 p.
10. Тоффлер Элвин. Третья волна [Електронний ресурс]. Библиотека Гумера. — Режим доступу : http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Culture/Toffler/_07.php.

References

1. Novakova, E. (2006). *Political modernization and development of democratic processes in Ukraine*. Lugansk : Publishing house of East -Slave National University named after Vladimir Dahl (in Ukr.).
2. Svidzinsky, A. *Self-organization and culture*. Retrieved from http://dsl.sf.ukrtel.net/biblio/index.php?a_id=1&r_id=3&t_f=kultu/cik/cik.txt20 (in Ukr.).
3. Romaniuk, A. (2008). Comparative analysis of the main forms of political participation of citizens in Western Europe. *Viche (Veche), 1*, 44—47(in Ukr.).
4. Kasianov, G.V. (1999). *Theories of nation and nationalism*. Kyiv: Lybid (in Ukr.).
5. Dahl, R. *Problems of civil competence*. Retrieved from www.gumer.info/bibliotek_Buks/Polit/dal/pr_gra.php (in Russ.).
6. Aristotle. (1983). *Politics: Writings: in 4 volumes. Vol. 4*. Moscow: Mysl (in Russ.).
7. *Mayor office of Cherkasy City offers residents to co-finance repairing of highways*. Narod UA (People UA). Retrieved from <http://narodua.com/sotsium/> (in Ukr.).
8. About Local Self-Governing: Law of Ukraine, May 21, 1997, № 280/97-VR (1997). *Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrayiny (Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine)*, 24, 170 (in Ukr.).

9. McGregor, D. (1985). *Human Side of Enterprise* : 25th Anniversary Printing (ed. 1960). New York:McGraw-Hill.

10. Toffler, A. *The Third Wave*. Retrieved from http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Culture/Toffler/_07.php (in Russ.).

